

Słowo wstępne	9
Gaja i zasada antropiczna — dziś	13
Gaja	18
Zasada antropiczna	24
Gaja po raz drugi	34
Głębokie korzenie	48
„Animizm” — ewolucyjne podejście do ludzkiej kultury	50
Struktura Kosmosu umysłu pierwotnego	53
Drzewo kosmiczne i kosmiczne życie	58
Grecja i świat śródziemnomorski	70
Żywa Ziemia, żywy Kosmos, żywy świat	70
Greckie myśli nie giną	84
<i>Miasto Słonica</i>	97
Giordano Bruno i jego <i>visione panmetabolista</i>	99
Matka Ziemia czy ziemską maszyną	109
Francis Bacon i jego <i>Nowa Atlantyda</i>	110
Anatomia i fizjologia Ziemi według Hobbsa	112
Ziemia — jej części i jej funkcje w ujęciu Johna Raya (1627–1705)	118
Ray, badacz „boskich dzieł Natury”	120
„Teorie Ziemi” a „dylemat denudacji”	124
„Dylemat denudacji”	126
<i>Wisdom of God</i>	129
Żywa Ziemia Jamesa Huttona (1726–1797)	140
Z życia Huttona	146
<i>De sanguine et circulatione microcosmi</i>	147
Dylemat denudacji	150
Ogień czy woda	151
<i>Theory of the Earth</i>	153
<i>Hydrogeologia</i> Jeana B. Lamarcka (1744–1829) —	
życie jako czynnik geologiczny	167
Lamarcka droga do <i>Hydrogeologii</i>	173
<i>Hydrogéologie</i>	177
Od „kilku faktów” do „teorii Ziemi”	192

Życie, materia, Ziemia u Jędrzeja Śniadeckiego (1768–1838)	195
Notatki biograficzne	196
<i>Teoria jestestw organicznych</i>	201
Życie osobnicze i życie globalne	202
Życie globalne buduje środowisko globu	208
Ziemska przestrzeń i kontekst kosmiczny życia	
u Williama Whewella (1794–1866)	214
Zarys biograficzny	216
<i>Bridgewater Treatises</i>	219
<i>Geology and Mineralogy</i> Bucklanda	222
<i>Astronomy and General Physics</i>	226
„Antropiczne” środowisko Ziemi	227
O wielości światów i okrucach stworzenia	233
Fontenelle i <i>Pluralité des mondes</i>	236
Whewell i „wielość światów”	238
Teleologiczny environmentalizm Whewella	246
Alfred Russel Wallace (1823–1913) czyli darwinizm	
„antropiczny”	251
Darwin i dobór naturalny	257
Wallace i dobór naturalny	262
Wallace i człowiek	269
Świat ducha	272
<i>Wiek cudów</i>	278
<i>Man's Place in the Universe</i>	281
Życie na Marsie	298
„Antropiczne” środowisko życia według Lawrence’a Hendersona	
(1878–1942)	303
Życie i dzieło L. Hendersona	305
<i>The Fitness of the Environment</i>	307
Warunki astronomiczne i geofizyczne	311
Woda	313
Dwutlenek węgla	320
Węgiel	322
Ocean	326
Teleologia	332
<i>Porządek Natury</i>	333
Biosfera a żywa materia u Władimira I. Wiernadskiego	
(1863–1945)	340
Piotr Kropotkin i „pomoc wzajemna”	344
Wasilij W. Dokuczajew i „królestwo gleb”	349
Z życia Wiernadskiego	352
Wiernadski i biosfera	359
Czym jest życie	361

Biosfera i żywa materia	364
Granice biosfery	366
Gazy atmosferyczne	368
Skąły biosfery	369
Bytę biosfery	371
Biosfera a Gąja	372
Kółwrót czasu czy strzałka czasu	374
Strzałka czasu	376
Noosfera	378
Życie i myśl, biosfera i noosfera	379
Zakończenie	383
Epilog	387
Przypisy	391